

Briselē, 24.7.2020.
COM(2020) 606 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

ES Narkomānijas apkarošanas programma un rīcības plāns 2021.-2025.gadam

I. Ievads. Jauns impulss visaptveroši risināt situāciju narkotiku jomā

Atbilstīgi jaunajai Drošības savienības stratēģijai 2020.–2024. gadam Komisija plāno ievērojami pastiprināt ES rīcību cīņā pret nelikumīgām narkotiskajām vielām, izmantojot jaunu un spēcīgu ES Narkomānijas apkarošanas programmu. Kaitējums ne vien ietekmē atsevišķus cilvēkus, izpaužoties kā zaudētas dzīvības, pasliktināts veselības stāvoklis un nerealizēts potenciāls, bet arī pasliktina dzīves kvalitāti kopienās, ko skārušas narkotiku problēmas. Attiecībā uz narkotiku tirgiem tiek lēsts, ka Eiropas Savienībā nelikumīgu narkotisko vielu tirgus mazumtirdzniecības vērtība ir *vismaz* 30 miljardi EUR gadā, un tādējādi tas ir svarīgs noziedzīgo organizāciju ienākumu avots Eiropas Savienībā¹. Ir svarīgi apzināties ievērojamo ekonomisko kaitējumu, ko nodara narkotiku lietošana, un — vispārīgāk — ievērojamo netiešo negatīvo ietekmi, ko rada narkotiku tirgus saikne ar noziedzīgām darbībām to plašākā izpratnē, likumīgās ekonomikas traucēšanu, vardarbību kopienās, kaitējumu videi, kā arī to, ka narkotiku tirgus ir nozīmīgs korupcijas dzinējspēks, kas var apgrūtināt labu pārvaldību.

Visi pieejamie dati² liecina, ka gan dabīgo, gan sintētisko narkotiku pieejamība Eiropā kopumā saglabājas augsta. Eiropas narkotiku tirgu arvien vairāk raksturo tas, ka sabiedrībai ir pieejams plašs klāsts augstas tīrības un stipras iedarbības narkotiku, kuru cenas reālā izteiksmē parasti ir vai nu līdzīgas, vai mazākas, nekā tas ir bijis pēdējā desmitgadē. Lielāko daļu ar narkotikām saistītā kaitējuma joprojām var attiecināt uz heroīna un citu opioīdu lietošanu. Galvenais koridors, pa kuru ES nonāk heroīns, vēl aizvien ir Balkānu maršruts, savukārt Rietumbalkāni, šķiet, joprojām ir svarīgs izņemto Indijas kaņepju (kanabisa, marihuānas) izcelsmes avots. Pēc kanabisa otrs lielākais nelikumīgu narkotisko vielu tirgus ES ir kokaīna tirgus. Tā kā kokaīna kontrabandai izmanto konteinerus, šīs narkotikas lielā apjomā tagad regulāri tiek izņemtas ostās, turklāt Eiropā vairumtirdzniecības līmenī izņemtā kokaīna tīrības pakāpe ir augsta — tā nereti pārsniedz 85 %. Šķiet, ka par arvien nozīmīgāku tranzītpunktu Eiropas un, iespējams, citiem tirgiem paredzēta kokaīna un Indijas kaņepju sveķu (hašiša) sūtījumiem gan ar gaisu, gan jūras transportu kļūst Ziemeļāfrika.

Turklāt kanabiss un sintētiskās narkotikas ievērojamā apjomā tiek ražotas Eiropas Savienībā. Attiecībā uz jaunajām psihoaktīvajām vielām — lai gan Eiropā ir samazinājies pirmo atklāto gadījumu skaits, šīs vielas joprojām tiek ievestas galvenokārt no Ķīnas un Indijas, un šīs valstis ir arī to narkotisko vielu prekursoru galvenais izcelsmes avots, kurus galvenokārt izmanto sintētisko narkotiku nelikumīgā ražošanā ES. Šķiet, ka ES arī aizvien vairāk tiek izmantota kā tranzīta zona atsevišķām narkotikām (piem., kokaīnam), kas paredzētas citiem tirgiem, un tādas narkotikas kā, piemēram, spēcīgas iedarbības sintētiskos opioīdus, arvien biežāk tirgo internetā un sūta pa pastu. Visbeidzot, mūsdienu savienotajā pasaulē narkotiku problēma kļūst arvien globālāka. Šā iemesla dēļ starptautiskā sabiedrība ANO Narkotisko vielu komisijas (CND) 2019. gada ministru deklarācijas ietvaros ir piekritusi stiprināt savu rīcību, ciešāk sadarboties un paātrināti īstenot kopīgās apņemšanās risināt globālo situāciju narkotiku jomā³.

¹ EMCDDA un Eiropols (2019). Ziņojums par ES narkotiku tirgiem.

² Sk. 1. zemsivētras piezīmi.

³ ANO Narkotisko vielu komisija. Ministru deklarācija par mūsu rīcības stiprināšanu valstu, reģionālajā un starptautiskajā līmenī, lai paātrinātu mūsu kopīgās apņemšanās risināt un apkarot globālo narkotiku problēmu īstenošanu.

Noziedzīgas organizācijas, no kurām vairāk nekā trešdaļa ir tieši iesaistīta narkotiku tirgos⁴, spēj arī ļoti efektīvi pielāgoties. Neraugoties uz pārvietošanās ierobežojumiem, kopumā liela apjoma narkotiku pārvietošana starp dalībvalstīm Covid-19 pandēmijas laikā turpinājās bez izmaiņām.⁵ Tomēr ar Covid-19 saistītie ierobežojošie pasākumi īslaicīgi apgrūtināja globālā narkotiku tirgus darbību, un tā rezultātā radās dažu narkotiku deficīts, savukārt citām pieauga cenas⁶. Sociālā distancēšanās arī radīja pārrāvumus izplatīšanas līmenī Eiropā, un nestabilā situācija izraisīja vardarbības palielināšanos vidēja līmeņa piegādātāju un izplatītāju vidū⁷. Saistībā ar narkotiku ietekmi uz veselību varētu turpināt pieaugt pieprasījums pēc pakalpojumiem narkotiku lietotāju ārstēšanai un kaitējuma mazināšanai, savukārt narkotiku lietotāju aprūpes nepārtrauktība dažās dalībvalstīs ir izrādījusies problemātiska personāla trūkuma, pakalpojumu pārtraukšanas un izbeigšanas dēļ⁸. Tā kā situācija strauji mainās, būs ne mazāk svarīgi savlaicīgi identificēt pašreizējās pandēmijas vidēja termiņa un ilgtermiņa ietekmi uz narkomānijas apkarošanas dienestiem, narkotiku lietošanu un narkotiku tirgus darbību, kā arī izstrādāt attiecīgus atbildes pasākumus.

ES Narkomānijas apkarošanas stratēģijas 2013.–2020. gadam⁹ un tās abu secīgo atbilstīgo rīcības plānu¹⁰ novērtējumā tika apstiprināts, ka narkotiku problēma un ar to saistītās grūtības ir jāturpina apkarot valstu, ES un starptautiskajā līmenī. Konstatējumu vidū ir jāizceļ tas, ka no nelikumīgu narkotisko vielu tirgiem izrietošajiem drošības un veselības aspektiem joprojām ir nozīmīga loma, risinot narkotiku problēmas plašākos un horizontālos elementus¹¹. Mums ir jābalstās uz darbu, kas līdz šim paveikts ES Narkomānijas apkarošanas stratēģijas ietvaros un ko ir atspoguļojušas ES specializētās tieslietu un iekšlietu aģentūras, jo īpaši attiecībā uz koordināciju un sadarbību, aktīvām sarunām un analīzi, pastiprinātu starptautisko dialogu un sadarbību, kā arī labāku izpratni par visiem narkotiku problēmas aspektiem un ietekmi, ko rada iejaukšanās. Eiropas Savienībai ir jāmaina paradigma narkomānijas apkarošanas politikas jomā. Tādēļ ar šo programmu tiek stiprināta ES pieeja narkotiku jomā un tiek sniegta noteikta narkomānijas apkarošanas politikas programma, lai panāktu konkrētas un vērīgas pārmaiņas. Ar to tiek pastiprināti centieni visos narkomānijas apkarošanas politikas aspektos, jo īpaši drošības jomā, kurā tā ir stingrāka un paredz konkrētu rīcību līdzšinējo trūkumu novēršanai.

ES Narkomānijas apkarošanas programma tika izstrādāta, apspriežoties ar dalībvalstīm un attiecīgajām ieinteresētajām personām. To izstrādājot, ir izmantots ES Narkomānijas apkarošanas stratēģijas 2013.–2020. gadam un tās abu secīgo rīcības plānu starpposma

⁴ Sk. 1. zemsivētras piezīmi.

⁵ EMCDDA un Eiropols. ES narkotiku tirgi — Covid-19 ietekme, 2020. gada maijs.

⁶ Sīkāk sk. 5. zemsivētras piezīmē.

⁷ Sk. 5. zemsivētras piezīmi.

⁸ Sīkāk sk.: EMCDDA (2020. gada marts). *The implications of COVID-19 for people who use drugs (PWUD) and drug service providers* [Kā Covid-19 ietekmē narkotiku lietotājus un narkomānijas apkarošanas dienestus].

⁹ OV C 402, 29.12.2012., 1. lpp.

¹⁰ OV C 351, 30.11.2013., 1. lpp. un OV C 215, 5.7.2017., 21. lpp.

¹¹ Novērtējuma rezultātus sk. Komisijas dienestu darba dokumentā “ES Narkomānijas apkarošanas stratēģijas 2013.–2020. gadam un ES Narkomānijas apkarošanas rīcības plāna 2013.–2016. gadam izvērtējums”, 2020. gada jūlijs, SWD(2020) 150.

novērtējums¹² un galīgais novērtējums. Ar šo programmu tiek risināta situācija narkotiku jomā, kas aprakstīta 2019. gada ES paraugziņojumos par narkotikām (Eiropas gada ziņojumā par narkotikām¹³, ko izstrādājis Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centrs (EMCDDA), un ziņojumā par ES narkotiku tirgiem¹⁴, kuru izstrādājis EMCDDA un Eiropols), kā arī ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroja (UNODC) ziņojumā par narkotikām pasaulē¹⁵. Dati, uz kuriem dota atsauce visā ES Narkomānijas apkarošanas programmā, ir iegūti no minētajiem ziņojumiem. Programmā ir ņemta vērā arī Eiropas Rokasgrāmata par veselības aprūpes un sociālās jomas reakciju uz narkotiku problēmām¹⁶, kurā ir apskatīti tehniskie pierādījumi par to, kāda ir efektīva reakcija uz narkotiku lietošanu.

II. ES narkomānijas apkarošanas politikas mērķi un pamatprincipi

Ņemot vērā nopietno situāciju saistībā ar nelikumīgu narkotisko vielu tirdzniecību, kā arī nelikumīgu narkotisko vielu lietošanu Eiropā, ES Narkomānijas apkarošanas programmā tiek izmantota uz pierādījumiem balstīta, integrēta, sabalansēta un daudznozaru pieeja narkotiku problēmai valstu, ES un starptautiskā līmenī.

ES Narkomānijas apkarošanas programmas mērķis ir iedzīvotāju aizsardzība, izmantojot labāk koordinētus pasākumus, kas: i) būtiski un izmērāmi ietekmēs narkotiku lietošanas rezultātā izraisītās drošības un veselības problēmas, kā arī darbības narkotiku tirgū, un ii) risinās kā tiešās, tā netiešās sekas, ko rada šī problēma, tostarp saikni ar vardarbību un cita veida smagiem noziegumiem, ar to saistītās veselības un sociālās problēmas, kaitējumu videi, vienlaikus uzlabojot sabiedrības un politisko informētību par šīm problēmām.

ES Narkomānijas apkarošanas programmas pamatā ir šādi pamatprincipi:

a) Eiropas Savienības pamatvērtības un ES tiesību pamatprincipi: cilvēka cieņas, brīvības, demokrātijas, vienlīdzības, solidaritātes, tiesiskuma, drošības un cilvēktiesību ievērošana;

b) vairākdisciplīnu pieeja: lai īstenotu ES Narkomānijas apkarošanas programmu, visiem partneriem valstu līmenī¹⁷, ES iestādēm, struktūrām un aģentūrām (jo īpaši

¹² COM(2017) 195.

¹³ [http://www.emcdda.europa.eu/publications-database?f\[0\]=field_series_type:404](http://www.emcdda.europa.eu/publications-database?f[0]=field_series_type:404).

¹⁴ <http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/eu-drug-markets-report-2019>.

¹⁵ UNODC, *World Drug Report 2020* [2020. gada ziņojums par narkotikām pasaulē].

¹⁶ *Health and social responses to drug problems: a European guide*, EMCDDA.
http://www.emcdda.europa.eu/responses-guide_en

¹⁷ Piem., tiesībsardzības un muitas iestādēm, tostarp muitas laboratorijām, robežkontroles un tiesu iestādēm, cietumiem un labošanas iestādēm, civilās aviācijas un jūras iestādēm, pasta pakalpojumu sniedzējiem, pētniecībā un inovācijā iesaistītajām ieinteresētajām personām, sociālo un narkotiku lietotāju ārstēšanas pakalpojumu sniedzējiem, tostarp veselības aprūpes speciālistiem, izglītības un novēršanas nozarei.

EMCDDA un Eiropolam, ņemot vērā to pastāvīgo centrālo lomu)¹⁸, kā arī nozarei un pilsoniskās sabiedrības organizācijām ir plašāk un labāk jāsadarbojas;

c) integrēšana ES ārējā darbībā: ES Narkomānijas apkarošanas programmas pieeja un mērķi būtu jāīsteno koordinēti un integrēti ar ES ārējo darbību. Draudiem un drošības problēmām attīstoties, iekšējā un ārējā drošība ir arvien vairāk savstarpēji saistītas. Tādēļ ES iedzīvotāju aizsardzība pret problēmām, kas saistītas ar narkotikām, attiecīgos gadījumos prasa saskaņotību starp ES Narkomānijas apkarošanas programmas un ES ārējās darbības mērķiem, kā arī ciešu sadarbību. ES ārējā rīcība narkotiku jomā būtu jābalsta uz savstarpēji papildinošiem un citam citu pastiprinošiem principiem — dalītu atbildību, daudzpusējību un koordinētu globālo reaģēšanu¹⁹;

d) zinātniski pamatota, uz pierādījumiem balstīta reakcija un inovācijas veicināšana: nepieciešami centieni veikt pētniecību, lai identificētu prioritātes, panāktu sinerģijas un koordināciju, kā arī ir efektīvi izplatītu iegūtos datus. Būtu jāpastiprina centieni izstrādāt, apgūt un izmantot jaunas tehnoloģijas, lai labāk uzraudzītu un analizētu tendences un apdraudējumus nelegālo narkotiku tirgos, kā arī uz reaģētu tiem un palielinātu gatavību reaģēt uz straujām pārmaiņām.

ES Narkomānijas apkarošanas programma nodrošina politisko un stratēģisko satvaru efektīvai un visaptverošai ar narkotikām saistīto drošības un sabiedrības veselības problēmu risināšanai, lietojot visus attiecīgos instrumentus vietējā, valsts, ES un starptautiskā līmenī. Ar to būtu jāpanāk arī, ka Savienība “runā vienotā balsī”, veicinot uz pierādījumiem balstīto, integrēto, sabalansēto un vairākdisciplīnu pieeju, kas izklāstīta ES Narkomānijas apkarošanas programmā. Tas ir jo īpaši svarīgi attiecībā uz centieniem stiprināt dialogu un sadarbību ar trešām valstīm, reģioniem un starptautiskajām organizācijām, kā arī daudzpusējos forumos.

ES Narkomānijas apkarošanas programmā ir izklāstītas ES narkomānijas apkarošanas politikas astoņas stratēģiskās prioritātes turpmākajos piecos gados, iedalot tās trijās galvenajās jomās. Pirmkārt, ES Narkomānijas apkarošanas programma nodrošina uzlabotu drošības pasākumu visaptverošu paketi, kas vērsta uz visiem nelikumīgas narkotiku tirdzniecības aspektiem, sākot no noziedzīgām organizācijām un beidzot ar ārējo robežu pārvaldību, kā arī uz nelikumīgu izplatīšanu un ražošanu ES. Otrkārt, tiek risināti novēršanas jautājumi un jautājumi saistībā ar izpratnes veicināšanu par narkotiku nelabvēlīgo ietekmi, tostarp par to saikni ar vardarbību un cita veida noziedzīgiem nodarījumiem. Treškārt, tikpat svarīgi ir novērst ar narkotikām saistīto kaitējumu. Mums ir jānodrošina, ka personām, kurām ir nepieciešama palīdzība, ir pieejama iedarbīga ārstēšana un ka ir ieviests noturīgs risks un kaitējuma mazināšanas satvars, lai mazinātu narkotiku lietošanas rezultātā radītās negatīvās sekas gan narkotiku lietotājiem, gan viņu ģimenēm un kopienām. Jaunajā ES Narkomānijas apkarošanas programmā īpaša vērība tiek piešķirta tam, lai atbalstītu līdzsvarotu un visaptverošu pieeju nolūkā risināt ar

¹⁸ Citas narkomānijas apkarošanas jautājumos iesaistītās ES aģentūras un struktūras ir, piem., Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (*Frontex*), Narkotiku jūras ceļu izpētes un operatīvais centrs (*MAOC-N*), Eiropas Savienības Aģentūra tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (*Eurojust*), Eiropas Savienības Tiesībaizsardzības apmācības aģentūra (*CEPOL*), Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (*FRA*), Eiropas Zāļu aģentūra (*EMA*), Eiropas Slimību profilakses un kontroles centrs (*ECDC*).

¹⁹ ES arī atkārtoti uzsver savu ilgtermiņa apņemšanos ievērot pieeju, kas izklāstīta ANO Ģenerālās asamblejas 2016. gada speciālās sesijas par narkotiku problēmu pasaulē noslēguma dokumentā <https://undocs.org/A/RES/S-30/1>.

narkotiku lietošanu saistītās problēmas ieslodzījuma vietās, proti, vidē, kas sava specifiskā konteksta dēļ prasa stratēģisku, strukturētu un koordinētu pieeju.

ES Narkomānijas apkarošanas programmas **1. pielikumā** ir pievienots Narkomānijas apkarošanas rīcības plāns, kurā norādīti konkrēti rīcības pasākumi un darbības ar mērķi veicināt šo astoņu stratēģisko prioritāšu īstenošanu.

III. Stratēģiskās prioritātes

A) UZLABOTA DROŠĪBA — NARKOTIKU TIRGU IZJAUKŠANA

1. Izjaukt un likvidēt lielas augsta riska noziedzīgas organizācijas, kas saistītas ar narkotikām un kas darbojas un ir radušās ES dalībvalstīs vai ir orientētas uz ES dalībvalstīm, un novērst saiknes ar citiem draudiem drošībai

Narkotiku tirgi pēc savas būtības ir pārrobežu tirgi, bet identificēto ar narkotikām saistīto noziedzīgo organizāciju darbība ļoti bieži aptver vairākas noziedzīgas jomas. Eiropas Savienībā vairāk nekā trešā daļa no tām ir tieši iesaistītas narkotiku tirgos, savukārt aptuveni divas trešdaļas no tām ir saistītas ar noziedzīgām darbībām to plašākā izpratnē, tai skaitā korupciju²⁰ un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, kas nodrošina to darbību. Nelikumīgu narkotisko vielu tirdzniecība ir saistīta arī ar citām smagas noziedzības jomām, piemēram, cilvēku tirdzniecību²¹, migrantu kontrabandu un šaujamieroču kontrabandu, kā arī viltotu, pakalderinātu, prasībām neatbilstošu un neatļautu zāļu tirdzniecību. Dažos gadījumos ir identificēta varbūtēja saikne ar terorisma finansēšanu un terorismu.

Tādēļ ES līmenī prioritāram mērķim vajadzētu būt vērsties pret liela apjoma darbībām, kurās iesaistīts liels narkotiku daudzums vai liela peļņa, kā arī mazākām, bet īpaši kaitīgām darbībām iesaistīto narkotiku (piem., sintētisko opioīdu) spēcīgās iedarbības dēļ. Šīs prioritātes būtu jānosaka sinerģiski ar ES politikas ciklu organizētas un smagas starptautiskas noziedzības jomā (EMPACT)²², kurā apdraudējumi tiek identificēti, atzīti par prioritāriem un risināti saskaņā ar preču tipa pieeju. Turklāt par prioritāriem būtu jānosaka gan augstākā līmeņa, gan atzīti vidēja līmeņa mērķi, kuriem ir nozīme noziedzīgu organizāciju darbības nepārtrauktības nodrošināšanā, lai izjauktu to vadības struktūru. Būtu jāvērsas pret visiem ķēdē iesaistītajiem rīcībspēkiem, kuri ir pietiekami pieredzējuši, lai nodrošinātu noziedzīgo darbību turpināšanos.

Otrkārt, būtu jākoncentrējas uz tādas lielas noziedzīgas peļņas izsekošanu, apķīlāšanu un konfiscēšanu, kas gūta no nelegālas narkotiku tirdzniecības un ar to saistītiem

²⁰ Narkotiku tirdzniecības kontekstā korupcijai ir divējāda nozīme. Noziedzīgas organizācijas izmanto korupciju kā narkotiku kontrabandas veicināšanas līdzekli, bet no nelikumīgajām narkotiskajām vielām gūtie lieli ieņēmumi stiprina organizēto grupu koruptīvās spējas likumīgajā ekonomikā.

²¹ Narkotikas ar cilvēku tirdzniecību var būt saistītas trijos plašos veidos, kas dažkārt pārklājas: ja nelegālo narkotiku un cilvēku tirdzniecību veic vienas un tās pašas noziedzīgās organizācijas; ja cilvēku tirdzniecības upuri tiek piespiesti piedalīties narkotiku tirdzniecībā; ja narkotikas veicina un uztur neaizsargātu personu ekspluatāciju cilvēku tirdzniecības ietvaros. Sk. COM(2018) 777; Galīgā novērtējuma ziņojums par gūtajiem panākumiem, īstenojot Eurojust rīcības plānu cilvēku tirdzniecības apkarošanai 2012.–2016. gadam, Eurojust, 2017.

²² <https://www.europol.europa.eu/empact>.

noziedzīgiem nodarījumiem, lai liegtu noziedzīgām organizācijām spēju pastrādāt turpmākus noziegumus un iefiltrēties likumīgajā ekonomikā. Lai efektīvi apkarotu nelegālu narkotiku tirdzniecību, mums ir jānodrošina, ka nelikumīgi gūtā peļņa nenonāk atpakaļ narkotiku piegādes ķēdēs un nerada iespējas noziedzīgai rīcībai, piemēram, korupcijai un vardarbībai, vai citiem smagiem noziegumiem un organizētajai noziedzībai, piemēram, cilvēku tirdzniecībai vai pat terorismam. Turklāt būtu jāapsver arī pasākumi, lai ierobežotu to, ka noziedzīgiem mērķiem tiek izmantoti rīki, kas ļauj veikt narkotiku tirdzniecību, piemēram, narkotiku laboratoriju ierīces, ieroči, viltoti dokumenti un šifrēšanas tehnoloģija. Visbeidzot, izņemto un konfiscēto instrumentu un ar narkotikām saistītajos noziedzīgajos nodarījumos gūtās peļņas izlietojums varētu kalpot tam, lai atbalstītu narkotiku piedāvājuma un pieprasījuma samazināšanas pasākumus.

Treškārt, būtu jāuzlabo esošā kopdarbība un jācenšas panākt strukturētu sadarbību ar narkotiku izcelsmes un tranzīta valstīm, reģioniem un attiecīgajām reģionālajām organizācijām, cita starpā izmantojot papildu mērķtiecīgas atbalsta un sadarbības programmas, kurās sistemātiski tiek iesaistītas attiecīgās ES aģentūras, jo īpaši Eiropols un EMCDDA un kuras vērstas uz tādas noziedzības novēršanu, kas saistīta ar narkotikām, un tiesībsardzības iestāžu sadarbību, kā arī pievērsties saiknei ar citiem organizētās noziedzības veidiem. Ir svarīgi stiprināt Eiropolu un EMCDDA ar attiecīgajiem resursiem, kas šīm aģentūrām nepieciešami, lai varētu atbalstīt ar narkotikām saistītās dalībvalstu operatīvās darbības. Šajā kontekstā būs jāstiprina arī EMPACT operatīvās darbības. Ar šīs prioritārās jomas pasākumiem tiks ne vien veicināta un atbalstīta tiesībsardzības iestāžu un narkotiku novēršanas centru starptautiskā sadarbība, bet arī pastāvīgi meklētas iespējas novērst organizētās noziedzības pamatcēloņus un dzinējspēkus, kā arī stiprināt vietējo kopienu noturību.

Prioritārās rīcības jomas:

1.1. vēršanās pret augsta riska noziedzīgām organizācijām, kas darbojas ES un pārrobežu narkotiku tirgos, kā arī noziedzīgu darbījumbdarbības modeļu, jo īpaši dažādu noziedzīgu organizāciju sadarbību veicinošo modeļu, izjaukšana;   1.2. narkotiku tirgos iesaistīto noziedzīgo organizāciju peļņa un rīki, konfiscēto aktīvu sociāla atkalizmantošana;   1.3. starptautiska sadarbība ar trešām valstīm un reģioniem, attiecīgo ES aģentūru iesaiste.

2. Palielināt nelegālas liela apjoma narkotiku un narkotisko vielu prekursoru tirdzniecības atklāšanu ES ieceļošanas un izceļošanas punktos

ES narkotiku tirgi ir jāaplūko gan no globāla, gan reģionāla skatpunkta²³. Pastāv ar dažādiem reģioniem saistītas konkrētas problēmas, kuru dēļ atsevišķi jūras, sauszemes vai gaisa robežšķērsošanas vietas ieceļošanai ES un izceļošanai no ES ir prioritāri attiecībā uz liela apjoma narkotiku un prekursoru tirdzniecību, tostarp jaunu un

²³ ES narkotiku tirgu nepārprotami ietekmē narkotiku ražošanas attīstība Latīņamerikā un Afganistānā. Nozīmīga narkotisko vielu prekursoru un jaunu psihoaktīvo vielu izcelsmes valsts ir Ķīna (nedaudz mazākā mērā — Indija). Dažās kaimiņvalstīs, piem., Marokā, Turcijā un Rietumbalkānos, darbojas ar ES mītošām un pēc etniskās piederības izveidotām grupām cieši saistītas noziedzīgas organizācijas, kas maina narkotiku piedāvājuma dinamiku. Āfrikas nozīmību nosaka tās pieaugošā tirdzniecības un tranzīta zonas loma. Sk. 1. zemsivītras piezīmi.

nekontrolētu vai neuzraudzītu prekursorvielu tirdzniecību. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš “jaunradītiem prekursoriem”²⁴, jo šīs vielas pašlaik galvenokārt tiek izmantotas nelegālu sintētisko narkotiku ražošanā ES un rada īpašas problēmas tiesībsargāšanas iestādēm. Nelegālai narkotiku tirdzniecībai, tās transportējot konteineros vai kravās, izmantotie ieceļošanas un izceļošanas punkti (mezgli) var radīt pārrāvumus ES tirdzniecībā, stimulēt korupciju un kaitēt labai pārvaldībai. Turklāt ES ārējai robežai (jūras, sauszemes un gaisa) piemīt neaizsargātība, kas var tikt izmantota saistībā ar narkotiku tirdzniecību. Jo īpaši ES pierobežas jūras un gaisa telpa ir stratēģiski jāuzrauga, ņemot vērā to, ka to ļaunprātīgi izmanto narkotiku tirgotāji. Vairāk nekā 70 % no ES ārējās robežas ir jūras robeža.

Tādēļ pret nelegālu narkotiku tirdzniecību vērstās darbībās kā īpaši prioritāri būtu jānosaka tie ES ieceļošanas un izceļošanas punkti ostās, lidostās un uz sauszemes, par kuriem ir zināms, ka tos izmanto kā liela apjoma nelegālas narkotiku tirdzniecības mezglus. Pasākumiem būtu jāietver konteineru un kravu kustības padziļināta muitas riska analīze, profilēšana, izlūkdatu apmaiņa un efektīva sadarbība starp attiecīgajām ES aģentūrām un dalībvalstu tiesībsargāšanas, muitas un robežkontroles iestādēm, kā arī attiecīgajām partnervalstu aģentūrām. Ir atzīts, ka cīņā pret narkotiku kontrabandu svarīgi ir īstenot labāku informācijas apmaiņu un ciešāku sadarbību starp muitas un policijas iestādēm. Būtu arī jāpievērš uzmanība pretkorupcijas pasākumu turpmākai attīstīšanai un paplašināšanai attiecībā uz minētajiem mezgliem, kā arī jebkādas tādas kanālu pārvietošanas atklāšanai, kuru izraisījusi efektīva iejaukšanās.

Otrkārt, ir svarīgi uzraudzīt jūras, sauszemes un gaisa robežas, lai konstatētu nelikumīgus robežšķērsošanas gadījumus, kas saistīti ar narkotiku tirdzniecību. Šajā ziņā būtu jāpastiprina ar situācijas apzināšanos saistītas darbības uz visām ES ārējām robežām, tostarp *Frontex* ietvaros, sadarbībā ar dalībvalstīm. Par prioritārām būtu jānosaka gaisa un jūras robežas, ņemot vērā tām piemītošo neaizsargātību un to ierobežotās uzraudzības iespējas, kā arī vispārējās nozīmes aviācijas²⁵ telpas stratēģisko nozīmi, kā arī Atlantijas okeāna un Vidusjūras zona. Covid-19 pandēmijas laikā jūras pārvadājumi turpinājās salīdzinoši netraucēti, tādēļ noziedzīgām organizācijām, kas iesaistītas narkotiku transportēšanā uz Eiropu lielā apmērā, joprojām bija pieejamas nelegālas tirdzniecības iespējas²⁶. Būtu jāstiprina un jāpaplašina, piemēram, darbības, kuras veic Narkotiku jūras ceļu izpētes un operatīvais centrs (*MAOC-N*) un kuru vidū ir tādu interesējošo kuģu un gaisa kuģu uzraudzība, kuros tiek pārvadātas nelikumīgas narkotiskās vielas atklātā jūrā un gaisa telpā ap ES jūras robežu un gaisa telpu, par kuras ļaunprātīgu izmantošanu ir zināms, lai tos pārtvertu, pirms tie ir sasnieguši pirmo ES ieceļošanas punktu vai tā sasniegšanas brīdī. Šajā kontekstā ES drošību apdraud arī vispārējās nozīmes aviācijas telpa, ko arvien biežāk ļaunprātīgi izmanto narkotiku tirgotāji un kas joprojām netiek pietiekami uzraudzīta. Starptautiskajai sadarbībai jūras un gaisa satiksmes jomā arī turpmāk būs nozīmīga loma dalībvalstu un par robežu drošību atbildīgo ES aģentūru uzlabotām spējām veikt izlūkošanu un rīkoties reāllaikā.

²⁴ Jaunradītie prekursori ir klasificētiem narkotisko vielu prekursoriem ķīmiski radniecīgas vielas, kas ir īpaši izstrādātas, lai apietu iestāžu īstenoto kontroli.

²⁵ Aviācija ietver regulārus gaisa pārvadājumus, tostarp pasažieru un kravas pārvadājumus regulāros maršrutos, un vispārējās nozīmes aviāciju, kas ietver pārējos komerciālos un privātos civiltos lidojumus.

²⁶ Sk. 5. zemsivētras piezīmi.

Prioritārās rīcības jomas:

2.1. narkotiku kontrabanda uz ES un no tās, izmantojot izveidotus tirdzniecības kanālus (likumīgus kanālus);

2.2. nelikumīga vai nedeklarēta ES robežu šķērsošana.

3. Palielināt efektīvu uzraudzību pār loģistikas un digitālajiem kanāliem, ko izmanto vidēja un neliela apjoma narkotiku izplatīšanai, un, cieši sadarbojoties ar privāto sektoru, palielināt to neatļauto vielu konfiskācijas apjomus, kuras slepeni ievestas, izmantojot šos kanālus

Narkotiku tirgū arvien vairāk tiek izmantotas digitālās iespējas. Narkotiku pārdošanai tiešsaistē tiek izmantotas gan publiskas tīmekļa vietnes, gan šifrētie tirgi, gan sociālie plašsaziņas līdzekļi un mobilo sakaru lietotnes. Šo tehnoloģiju izmantošana ir būtiski atvieglājusi narkotiku, jaunu psihoaktīvo vielu, prekursoru un narkotiku ražošanai nepieciešamo iekārtu izplatīšanu un ir radījusi jaunas problēmas tiesībsardzības iestādēm un sabiedrības veselības jomā. Narkotiku izplatīšana, izmantojot pasta pakalpojumus un kurjerpakalpojumus, skar visas dalībvalstis, un vairākas valstis saskaras ar narkotikas saturošu vēstuļu un pasta paku skaita būtisku pieaugumu²⁷. Pasta sūtījumu konkrētie maršruti var būtiski atšķirties — tie var būt tieši maršruti no izsūtīšanas vietas līdz adresātam vai maršruti, kas ietver ES tranzīta mezglus un trešās valstis. Šie pasta sūtījumi var tikt sūtīti no ES teritorijas vai pāri ES ārējai robežai.

Tādēļ pastāv nepieciešamība pēc uzlabotas un koordinētas uzraudzības un analīzes attiecībā uz draudiem, ko rada narkotiku pieejamība sociālo plašsaziņas līdzekļu platformās, lietotnēs, interneta un šifrētā tirgus tirdzniecības vietās²⁸, kā arī tiešsaistes maksājumu (tostarp kriptovalūtu) un šifrētu digitālo sakaru izmantošana. Šajā kontekstā būtu jāpastiprina privātā sektora iesaiste.

Otrkārt, cieši sadarbojoties ar pasta pakalpojumu un kurjerpakalpojumu sniedzējiem, ir stingrāk jāuzrauga neatļautas vielas saturoši sūtījumi. Jauno tehnoloģiju un mākslīgā intelekta lomu var izvērtēt, uzlabojot kontroles un procedūras, tostarp pasta sūtījumu riska novērtēšanu²⁹, un paredzot iespēju pilnībā ieviest iepriekšējus elektroniskus datus par visiem sūtījumiem no galvenajām izcelsmes valstīm (starptautiski un ES iekšienē).

Treškārt, pārrobežu dzelzceļa transporta savienojumi un upju kanāli, kā arī vispārējās nozīmes aviācijas telpa var tikt izmantota kā iespējami narkotiku tirdzniecības kanāli, un pašlaik tiesībsardzības iestāžu veiktā uzraudzība šajā ziņā ir nepietiekama. Ir nepieciešama labāka informētība, lai pastiprinātu mazāku jūras un upju ostu, nelielu/vietējo lidlauku un dzelzceļa staciju uzraudzību un mērķtiecīgu, uz risku balstītu izmeklēšanu.

²⁷ Sīkāk sk. 1. zemsvītras piezīmē.

²⁸ Piem., tiek lēsts, ka aptuveni divas trešdaļas no šifrētā tirgus piedāvājumiem ir saistīti ar narkotikām, kamēr pārējie — ar dažādām citām aizliegtām precēm un pakalpojumiem. Sīkāk par digitālo iespēju izmantošanu narkotiku tirgos sk. 1. zemsvītras piezīmi.

²⁹ Pasta sūtījums: adresēts sūtījums tā galīgajā formā, kādā tas ir jāpārvadā pasta pakalpojumu sniedzējam. Šādi sūtījumi papildus korespondencei ietver arī, piemēram, grāmatas, katalogus, avīzes, periodiskos izdevumus un pasta pakas, kurās ir preces ar komerciālu vērtību vai bez tās.

Prioritārās rīcības jomas:
3.1. digitālo iespēju izmantošana narkotiku tirgos;
3.2. pasta pakalpojumi un kurjerpakalpojumi;
3.3. ES mēroga dzelzceļa un upju kanāli un vispārējas nozīmes aviācijas telpa.

4. Likvidēt narkotiku ražošanu un apstrādi, novērst narkotisko vielu prekursoru novirzīšanu un tirdzniecību nelikumīgu narkotisko vielu ražošanas mērķiem, izskaust nelikumīgu audzēšanu

Narkotiku ražošana apdraud veselību un drošību, kā arī nodara kaitējumu videi. Novēršot narkotiku ražošanu Eiropā un partnervalstīs, tiks būtiski samazināts narkotiku piedāvājums gan ES iekšējā tirgū, gan eksportam. ES kā nozīmīga sintētisko narkotiku un kanabisa ražošanas apgabala izmantošana nozīmē arī to, ka tiek nodarīts kaitējums videi, izgāzot ķīmiskos atkritumus un radot risku gan šajā procesā iesaistītajām personām, gan kopienām, kur notiek ražošana. Katru gadu nelikumīgās izgāztuvēs tiek apglabāts tonnām ķīmisko atkritumu, kas radušies sintētisko narkotiku ražošanas procesā. Piemēram, tiek lēsts, ka, saražojot vienu kilogramu amfetamīna, rodas 20–30 kg atkritumu³⁰. Arī dažu prekursoru ražošanā, izmantojot alternatīvas ķīmiskas vielas, tiek radīts ievērojams daudzums atkritumu vēl pirms sintētisko narkotiku ražošanas procesa sākšanas.

Minēto iemeslu dēļ tiesībsardzības iestādēm ir jāpieliek papildu pūles, lai atklātu un likvidētu nelegālas sintētisko narkotiku laboratorijas un apturētu ES ražotu narkotiku eksportu. Attiecībā uz kaitējumu videi ir svarīgi novērst ietekmi uz vidi, kaitējumu veselībai un izmaksas, kas saistītas ar sintētisko narkotiku ražošanas procesā radītajiem ķīmiskiem atkritumiem, kā atzīts arī platformā *EMPACT*. Ir atzīts, ka kopējais videi nodarītā kaitējuma apmērs ir liels, taču ir nepieciešami papildus ieguldījumi uzraudzībā un pētniecībā, lai labāk izprastu pieaugošās problēmas šajā jomā³¹. Visbeidzot, Eiropas līmenī ir jārisina ar narkotisko vielu prekursoru novirzīšanu un jaunradītu prekursoru izstrādi saistītās problēmas.

Otrkārt, aizvien palielinās ES un tās tuvākajos kaimiņreģionos atklāto un likvidēto kanabisa audzēšanas vietu skaits³². Tiesībsardzības iestādēm būtu jāpilnveido savi attiecīgie pasākumi, lai efektīvāk apkarotu nelegālo narkotiku audzēšanu. Turklāt problēmjautājums par nelegālo narkotiku audzēšanu trešās valstīs, kas var atstāt sekas uz ES, jo īpaši opija magoņu audzēšana heroīna ražošanai un koka augu audzēšana kokaīna ražošanai, būtu jārisina arī, papildus apņemoties īstenot alternatīvus attīstības pasākumus: novērst nelikumīgu narkotisko vielu ekonomikas pamatcēloņus, izmantojot integrētu pieeju, kurā apvienoti centieni lauku attīstības, nabadzības mazināšanas, sociāli ekonomiskās attīstības, zemes un zemes lietošanas tiesību pieejamības veicināšanas, vides aizsardzības un klimata pārmaiņu, tiesiskuma, drošības un labas pārvaldības veicināšanas jomā, pilnībā ievērojot starptautisko cilvēktiesību saistības un apņemšanos

³⁰ Sk. 1. zemsivētras piezīmi, 162. un 163. lpp.

³¹ Atbilstīgi Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai (2008. gada 19. novembris) 2008/99/EK par vides krimināltiesisko aizsardzību.

³² Sīkāk sk. 1. zemsivētras piezīmē.

īstenot dzimumu līdztiesību. Tāpat ir jāuzrauga varbūtējie jaunie apdraudējumi, piemēram, metamfetamīna ražošana, kuras pamatā ir efedrīna un pseidoefedrīna iegūšana no tradicionālajos opija ražošanas reģionos audzētajiem augiem, kā arī jau esošu augu valsts narkotiku, piemēram, kanabisa vai kokas, jaunu pārveidotu vai iedarbīgāku paveidu ieviešana, un ir jāvērtē šo apdraudējumu iespējamā ietekme uz ES.

Prioritārās rīcības jomas:

4.1. sintētisko narkotiku ražošana un kaitējums videi;
--

4.2. audzēšana ES un ārpus tās.

B) NOVĒRŠANA UN IZPRATNES VEICINĀŠANA

5. Novērst narkotiku lietošanas uzsākšanu, uzlabot noziedzīgu nodarījumu novēršanu, palielināt informētību par narkotiku nelabvēlīgo ietekmi uz iedzīvotājiem un kopienām

Pieprasījums pēc narkotikām pēdējā laikā ir audzis. Narkotiku tirgus nelikumīgums nozīmē to, ka narkotiku lietotāji var tikt pakļauti daudzveidīgam kaitējumam, kas var skart arī viņu ģimenes un kopienas. Tāpēc izšķirīga nozīme ir visaptverošām novēršanas un informētības uzlabošanas programmām. Jau ir pieejamas daudzas programmas, kas orientētas uz savlaicīgu atklāšanu un iejaukšanos, veselīga dzīvesveida un novēršanas veicināšanu, tostarp programmas, kuras finansētas no dažādu ES fondu līdzekļiem³³. Tomēr ir nepieciešamas papildu stratēģijas, kas veido iedzīvotāju noturību, kā arī ir īpaši vērstas uz visneaizsargātākajām personām. Lai gan atsevišķas programmas jau ir ieviestas, šīs stratēģijas dažās jomās ir nepilnīgas vai arī ietver pasākumus, par kuru efektivitāti nav pārlicinošu pierādījumu. Narkotiku tirdzniecības rezultātā izraisītā vardarbība, tostarp slepkavības, un atklāta narkotiku tirdzniecība veicina nedrošības veidošanos kopienās. Dati par slepkavībām, kas saistītas ar narkotikām, šķietami liecina, ka tās ir izplatīta parādība vairākās ES valstīs³⁴. Tā kā noziedzīgo organizāciju izmantotie darījumdarbības modeļi mainās, tagad pieaug draudi, ka Eiropas narkotiku tirgus var sākt veicināt vardarbības pieaugumu mūsu kopienās un koruptīvas darbības ES iekšienē. Covid-19 pārvietošanās ierobežošanas pasākumi šo tendenci varētu pastiprināt, saasinot ar narkotikām saistītu bandu konkurenci.

Attiecīgi par prioritāriem būtu jānosaka uz pierādījumiem balstīti pasākumi novēršanai un atbalstam grupās, kas ir pakļautas narkotiku izmēģināšanas un narkotiku lietošanas paradumu attīstīšanas riskam, balstoties uz zinātnes atziņām gan par riskam visvairāk pakļautajām grupām, gan par pieejām, kuras izrādījušās efektīvas. Svarīga preventīvo darbību mērķgrupa būs skolas un jaunieši. Tomēr īpaša uzmanība ir jāpievērš arī grupām, kas identificētas kā īpaši neaizsargātas, tostarp bērniem, kā arī jauniešiem ģimenēs, kurās vecāki agrāk ir pārmērīgi lietojuši atkarību izraisošas vielas, personām ar garīga rakstura traucējumiem, personām, kas cieš no dažādu formu hronisku sāpju vai noguruma sindromiem, bezpajumtniekiem, migrantiem un bērniem bez pavadonā, kā arī krimināltiesību sistēmā nonākušiem jauniešiem. Ir jāņem vērā arī pret narkotiku problēmām neaizsargāto sieviešu vajadzības.

³³ Sīkāku pārskatu par iejaukšanās programmām, kas saistītas ar narkotikām, sk. *EMCDDA* datubāzē par iejaukšanos ar narkotikām saistītos gadījumus, ieskaitot preventīvos pasākumus (šī datubāze ir daļa no labākās prakses portāla); <https://www.emcdda.europa.eu/best-practice/evidence-summaries>.

³⁴ Sīkāk sk. 1. zemsivītras piezīmē.

Otrkārt, ir svarīgi atzīt ar narkotikām saistītās noziedzības ietekmi un apkarot šo noziedzīgo nodarījumu radītos draudus, piemēram, vardarbību, iebiedēšanu un korupciju, kā arī ar tiem saistītās negatīvās sekas, kas skar likumīgo ekonomiku. Ir jāapkarot arī neaizsargāto grupu un narkotiku problēmu skarto iedzīvotāju ekspluatācija, ko veic noziedzīgas organizācijas. Šo apdraudējumu apkarošana un novēršana ir būtiska problēma, kas prasa saskaņotu rīcību ES līmenī vairākās nozarēs.

Treškārt, lai palielinātu iedzīvotāju noturību pret narkotiku problēmām, liela nozīme ir mērķtiecīgai informētības uzlabošanai, tostarp veselīga dzīvesveida popularizēšanai jauniešu, bērnu un neaizsargāto grupu vidū. Informētības uzlabošanas mērķi var ietvert labāku vispārējo izglītošanu par narkotiku un atkarības radītajām sekām. Tāpat būtu iespējams pievērsties ar narkotiku lietošanu saistītajai stigmatizācijai, jo īpaši tādēļ, ka šī stigma var nelabvēlīgi ietekmēt narkotiku lietotāju garīgo un fizisko veselību, kā arī var darboties kā šķērslis, kas traucē meklēt ārstēšanas iespējas. Lai efektīvi uzlabotu informētību par jautājumiem, kas skar narkotikas, tas būtu jādara bērniem piemērotā veidā, lai viņi labāk izprastu ar atkarību izraisīto vielu lietošanu saistītos apdraudējumus un ilgtermiņa sekas, ir pilnībā jāizmanto jaunie un inovatīvie digitālo sakaru kanāli, jāpielāgojas vietējam sociālajam kontekstam un iedzīvotāju mērķgrupu vajadzībām, kā arī jāņem vērā zinātniskie pierādījumi un izvērtējumi.

Prioritārās rīcības jomas:
5.1. preventīvi pasākumi, lai mazinātu saskarsmi ar narkotikām un uzlabotu to grupu aizsardzību un noturību, kuras ir visneaizsargātākās pret ilgtermiņa problēmu un atkarību rašanos;
5.2. ar narkotikām saistītu noziedzīgu nodarījumu novēršana, īpaši pievērsties nepieciešamībai novērst vardarbību un ierobežot korupciju;
5.3: noturības stiprināšana un stigmas mazināšana.

C) AR NARKOTIKĀM SAISTĪTĀ KAITĒJUMA NOVĒRŠANA

6. Uzlabot piekļuvi ārstēšanas iespējām, kas atbilst no atkarību izraisīto vielu lietošanas cietušo personu veselības aprūpes un rehabilitācijas vajadzībām

Atkarību izraisīto vielu lietošana ir hronisks veselības traucējums, kas bieži atkārtojas un var nodarīt būtisku kaitējumu ne tikai pašai personai, bet arī tās ģimenei un kopienai kopumā. Narkotiku lietotāju vidū ir izplatīta vairāku narkotiku lietošana, kas var gan palielināt risku veselībai, gan sarežģīt efektīvu iejaukšanās pasākumu veikšanu. Personām, kurām narkotiku lietošana ir kļuvusi par atkarību, ir bieži sastopamas garīgās veselības problēmas un fiziskas blakusslimības, un daudzām šādām personām būs grūti iegūt pastāvīgu darbu vai drošu mitekli. Tomēr daudzās valstīs narkotiku lietotāju ārstēšana joprojām ir pārāk ierobežota un pastāv šķēršļi, kas apgrūtina ārstēšanas izmantošanu³⁵. Ir svarīgi arī atzīt, ka narkotiku lietotāju ārstēšanā ir jāsadarbojas ar citiem veselības aprūpes un sociālā atbalsta pakalpojumu sniedzējiem. Ir nepieciešami visaptveroši un integrēti pakalpojumi, kas tiek nodrošināti, atzīstot, ka atkarību izraisīto vielu lietošana ir veselības aprūpes problēma, un vienlaikus izmantojot dažādus citus

³⁵ Tas ir starptautiski atzīts, iekļaujot atkarību izraisīto vielu pārmērīgas lietošanas noveršanu un ārstēšanu kā vienu no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem (3.5.).

veselības aprūpes un sociālā atbalsta pakalpojumus, piemēram, saistībā ar mājokļa, nodarbinātības vai izglītības vajadzībām. Covid-19 pandēmijas sociālo un ekonomisko seku dēļ šādu pasākumu nozīme arvien pieaugs.

Minēto iemeslu dēļ ir jānovērš šķēršļi ārstēšanas pieejamībai, nodrošinot, ka veselības aprūpes un sociālie pakalpojumi ir gan pietiekami pieejami, gan pielāgoti attiecīgo klientu grupu vajadzībām. Būtu jāmazina pieejamības šķēršļi, kas saistīti ar mērķgrupas pamatīpašībām, piemēram, demogrāfiskajiem faktoriem (vecums, dzimums, izglītība, kultūrvide), situatīvajiem faktoriem (nabadzība, ģimenes apstākļi, sociālais loks, migrācija) un personīgajiem faktoriem (fiziskā un garīgā veselība, psiholoģiskā labjutība). Būtu jāapsver arī iespēja sniegt konsultācijas un nodrošināt ārstēšanu, ņemot vērā bērnu īpašās vajadzības.

Otrkārt, vēršoties pie ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem un pastāvīgi ar tiem sadarbojoties, ir jāveic pasākumi, lai labāk identificētu un novērstu šķēršļus, ar kuriem saskaras sievietes³⁶. To vidū ir vardarbība ģimenē, trauma, stigma, fiziskās un garīgās veselības problēmas, ar grūtniecību un bērnu aprūpi saistītas problēmas, ko var saasināt minētie demogrāfiskie, situatīvie un personīgie faktori. Efektīvai pakalpojumu sniegšanai būtu jāievēro to sieviešu īpašās vajadzības un dzīves pieredze, kurām ir narkotiku problēmas, ir jāatzīst, ka viņu narkotiku lietošanas modeļi un problēmas var atšķirties no vīriešu pieredzes, tostarp biežāk ir iespējamās problēmas saistībā ar receptu zāļu lietošanu. Ir jāņem vērā arī iespēja sniegt pakalpojumus tikai sievietēm vai cita veida īpaši noteikumi, piemēram, cieša profesionālā sadarbība ar aprūpes pakalpojumu sniedzējiem un dienestiem, kas strādā ar neaizsargātām sievietēm vai no vardarbības ģimenē cietušām personām.

Treškārt, būtu jāatzīst narkotiku lietotāju daudzveidība un jāveic pasākumi, lai sniegtu pakalpojumus, kuros ir ņemta vērā šī daudzveidība un ir atspoguļotas dažādu grupu vajadzības attiecībā uz problemātisku narkotiku lietošanu. Konkrētas grupas, kuru vajadzības ir sarežģītākas, ir, piemēram, sabiedrības novecojošā daļa, kas ilgstoši lieto atkarību izraisošas vielas, personas ar psihiatriskām blakusslimībām un atkarību izraisošu vielu lietošanas problēmām, bezpajumtnieki un neaizsargātas sievietes. Lai nodrošinātu efektīvu kontaktu ar šīm grupām, ir vajadzīgi aprūpes modeļi, kuros tiek atzīta nepieciešamība pēc starppakalpojumu sadarbības starp veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu sniedzējiem un pacientu/aprūpētāju grupām.

Prioritārās rīcības jomas:
6.1. piekļuve ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumiem un to pieejamība, balstoties uz individuālajām vajadzībām;
6.2. ārstēšana, ņemot vērā sieviešu īpašās vajadzības;
6.3. aprūpes modeļi, kas piemēroti grupām ar sarežģītākām vajadzībām.

7. Palielināt riska un kaitējuma mazināšanas nolūkā veiktas iejaukšanās efektivitāti, lai aizsargātu narkotiku lietotāju veselību un sabiedrību

³⁶ Atbilstīgi Komisijas 2020. gada 5. marta paziņojumam COM(2020) 152 “Savienība, kurā valda līdztiesība: dzimumu līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam”.

Lai aizsargātu narkotiku lietotājus un sabiedrību no kaitējuma, kas saistīts ar narkotiku lietošanu, ir vajadzīgs regulējums, lai ieviešanā aptvertu dažādas iespējamā kaitējuma un riska jomas un palīdzētu laika gaitā panākt labākus rezultātus gan veselības, gan sociālajā jomā. Svarīgi iespējamie ieviešanās mērķi šajā jomā ir, piemēram, pasākumi HIV/AIDS vai vīrushepatīta riska injicējamo narkotiku lietotāju vidū samazināšana, pārdozēšanas novēršana, kā arī pieejas, kas mudina narkotiku lietotājus izšķirties par mazākiem riskiem, un popularizē veselības un drošības mērķus. Svarīga problēma ir arī narkotiku lietošanas ietekme ilgtermiņā uz jaunām, piemēram, pusaudžu, smadzenēm, kas vēl nav pilnībā nobriedušas. Būtu jāpastiprina pasākumi, lai ierobežotu ceļu satiksmes negadījumu risku tādu personu vidū, kas atrodas narkotiku ietekmē vai vienlaicīgi narkotiku ietekmē un alkohola reibumā. Kaitējuma mazināšanas regulējuma prioritātei būtu jābūt tādu risinājumu piedāvāšanai, kas ir alternatīva piespiedu pasākumiem un kas var palīdzēt mazināt atkarību izraisošo vielu lietošanas apmēru un, iespējams, atkārtotu likumpārkāpumu rādītājus, kā arī finansiālo un administratīvo slogu un sociālās izmaksas.

Reaģējot uz to, ir jāpaplašina kaitējuma mazināšanas iniciatīvas. Adatu un šļirču apmaiņas programmas, opioīdu aizstājterapijas, narkotiku lietošanas telpas un citi inovatīvi kaitējuma mazināšanas pasākumi, kuru efektivitāte ir pierādīta, kā arī pieejama C hepatīta vīrusa (HCV) testēšana var kļūt par efektīvu ieviešanos, kas novērš ar asinīm pārnēsājamās infekcijas injicējamo narkotiku lietotāju vidū. Šīs ir galvenās ieviešanās, kuru mērķis ir izbeigt HIV/AIDS epidēmiju un likvidēt vīrushepatītu kā sabiedrības veselības apdraudējumu injicējamo narkotiku lietotāju vidū, jo ar tām tiek novērsti jauni inficēšanās gadījumi, kā arī tiek sniegta iespēja sazināties ar augsta riska iedzīvotāju grupām, lai veiktu testēšanu un informētu tās par aprūpi.

Otrkārt, kontrolēto recepšu zāļu ļaunprātīga lietošana var skart cilvēkus no visiem sabiedrības slāņiem, t. i., dažādas izcelsmes cilvēkus, kuri pieder dažādām kopienām. Īpašas bažas rada opioīdu atkarības ārstēšanai paredzēto aizstājējnarkotiku novirzīšana no to paredzētā lietošanas veida — narkotiku lietotāju ārstēšanas — nemedicīniskai lietošanai un tirdzniecībai nelikumīgu narkotisko vielu tirgos. Taču pastāv arī bažas, ka ir iespējams ļaunprātīgi lietot citus psihoaktīvus medikamentus, īpaši tos, kurus izmanto sāpju mazināšanai. Tāpat ir jāraizējas par to, ka medicīniskas vielas dažkārt tiek ražotas nelikumīgi vai tiek iegūtas tiešsaistē no avotiem ārpus ES. Novirzīto vielu lietošana ir bijusi saistīta ar letāliem un neletāliem pārdozēšanas gadījumiem, kā arī biežāku atkarības, nereti — opioīdu atkarības, iestāšanos. Tomēr vienlaikus ir svarīgi, lai šajā jomā izmantotās pieejas nodrošinātu medikamentu un citu kontrolēto vielu pieejamību attiecīgiem ārstnieciskiem un zinātniskiem mērķiem.

Treškārt, sadarbojoties ar trešām valstīm, reģioniem un attiecīgajām reģionālajām organizācijām, būtu jārisina arī ar narkotiku lietošanu saistītie veselības aspekti, jo īpaši tas, kā uz pieprasījuma un piedāvājuma samazināšanu vērstās ieviešanās ietekmē narkotiku lietotājus un sabiedrību. Ārstēšana, kaitējuma mazināšana un piespiedu sankcijām alternatīvi risinājumi būtu jāiekļauj kā pastāvīgi darba kārtības punkti īpašos dialogos par narkotiku jautājumiem ar trešām valstīm vai reģioniem, kur šādi pasākumi vēl nav ieviesti.

Ceturtkārt, transportlīdzekļa vadīšana narkotiku ietekmē ir ceļu satiksmes drošības problēma, jo šāds stāvoklis apgrūtina spēju vadīt transportlīdzekli un palielina negadījumu risku. Ir jāpieliek papildu pūles, lai uzlabotu to transportlīdzekļu vadītāju

pārbaudes, kuri ir narkotiku ietekmē. Turklāt ir jāuzlabo informētība, uzsverot to, kādi riski rodas, vadot transportlīdzekli narkotiku ietekmē. Šajā jomā ir jāturpina pētniecība un izstrāde, lai identificētu un izvērtētu tos politikas un operatīvos reaģēšanas pasākumus, kas ir efektīvi, tostarp izstrādātu pārbaūžu veikšanas metodes un lētākus narkotiku atklāšanas rīkus.

Piektkārt, lai gan visas dalībvalstis izmanto vismaz vienu pasākumu, kas uzskatāms par alternatīvu piespiedsankcijām³⁷, ir jāpastiprina centieni un jāintegrē piespiedu sankcijām alternatīvu efektīvu risinājumu izmantošana attiecībā uz likumpārkāpējiem, kuri lieto narkotikas. Šajā jomā ir nepieciešami aptverošāki un padziļinātāki dati.

Sestkārt, pārdozēšana un cita veida novēršama mirstība, kas saistīta ar narkotiku lietošanu, ir smagākais kaitējums narkotiku lietošanas rezultātā³⁸. Efektīva iejaukšanās nolūkā mazināt narkotiku pārdozēšanu pašreizējo pasākumu ietvaros ir acīmredzami nepilnīga, jo letālu gadījumu skaits narkotiku pārdozēšanas dēļ daudzās valstīs joprojām ir augsts, bet dažās tas pat pieaug. Neraugoties uz to, ka nesen tika panākts iespējami nozīmīgs progress, piemēram, tādu opioīdu antagonistu kā naloksona plašāka izmantošana, joprojām ir ļoti svarīgi nodrošināt tā pieejamību un veicināt atbilstīgu izmantošanu, reaģējot uz narkotiku pārdozēšanu vai iejaucoties tādās situācijās. Turklāt tādu iemeslu dēļ kā sistemātiska nepilnīga ziņošana, toksikoloģiskās veikspējas nepietiekamība un reģistrācijas procesi, kas izraisa ziņošanas aizkavēšanos, pastāv problēmas iegūt visaptverošus datus par pārdozēšanas izraisītiem nāves gadījumiem ES.

Prioritārās rīcības jomas:
7.1. ar narkotiku lietošanu saistītās infekcijas slimības;
7.2. ļaunprātīga zāļu lietošana un piekļuve kontrolējamām vielām, kas paredzētas tikai medicīniskiem un zinātniskiem mērķiem, un to iespējamā novirzīšana;
7.3. starptautiskā sadarbība narkotiku lietotāju veselības aizsardzībai;
7.4. transportlīdzekļa vadīšana narkotiku ietekmē;
7.5. piespiedu sankcijām alternatīvi risinājumi;
7.6. pārdozēšana un ar narkotikām saistīti nāves gadījumi.

8. Izstrādāt līdzsvarotu un visaptverošu pieeju attiecībā uz narkotiku lietošanu cietumos (mazināt pieprasījumu un ierobežot piedāvājumu)

Liela daļa no visiem ieslodzītajiem ir narkotiku lietotāji. Lielākā daļa cietumnieku savā mūžā ir lietojuši nelikumīgas narkotiskās vielas, un daudzi no viņiem ir tendēti uz

³⁷ Piespiedu sankcijām alternatīvus risinājumus definē kā pasākumus, kas ietver kādu rehabilitācijas elementu vai kas izpaužas kā neiejaukšanās (piem., lēmums necelt apsūdzību vai nesākt kriminālvajāšanu), kā arī pasākumus, ko izmanto brīvības atņemšanas vai cita soda vietā (piem., nosacīts sods ar ārstēšanu no narkomānijas). Sk. Padomes 2018. gada marta secinājumus par piespiedu sankcijām alternatīvu risinājumu izmantošanu, dokuments Nr. 6931/18.

³⁸ 2017. gadā ES tika fiksēti vismaz 8238 nāves gadījumi no vienas vai vairāku nelikumīgu narkotisko vielu pārdozēšanas. Sk.: EMCDDA (2019). Eiropas ziņojums par narkotikām, 79. lpp.

hroniskiem un problemātiskiem narkotiku lietošanas modeļiem. Lai gan dažas personas pēc nonākšanas cietumā pārtrauc vai ierobežo narkotiku lietošanu, citi ieslodzītie ieslodzījumā sāk lietot narkotikas vai iesaistās kaitīgākās darbībās. Ieslodzīto vidū ir ne vien augsts narkotiku problēmu īpatsvars, bet arī viņu veselības stāvoklis ir sliktāks nekā sabiedrībai kopumā, jo ir augstāka ar asinīm pārnēsājamu infekciju izplatība, kā arī bieži ir sastopamas garīgās slimības. Opioīdu lietotāju risks nomirt no narkotiku pārdozēšanas strauji pieaug laikposmā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma augsto recidīva rādītāju un zemākas opioīdu panesamības dēļ. Būtu jāidentificē un jāizjauc daudzveidīgie kanāli, pa kuriem narkotikas nonāk cietumos, kā arī šo kanālu uzturēšanā iesaistīto personu darbība.

Tādēļ ir jānodrošina narkotikas lietojošu likumpārkāpēju nepārtraukta ārstēšana, rehabilitācija un atveseļošanās cietumā un pēc tā atstāšanas, kā arī, kas ir ne mazāk svarīgi, — ir jāatbalsta viņu sociālā reintegrācija. Katrai dalībvalstij un cietuma videi, kā arī probācijas dienestam piemērota aprūpes modeļu kopuma izstrāde varētu būt svarīga, lai ļautu ieslodzītajiem piekļūt atbalstam, kas viņiem ir nepieciešams personīgo atveseļošanās mērķu sasniegšanai, atrodoties cietumā, kā arī lai mazinātu risku un stimulētu pastāvīgu kontaktu ar ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem pēc soda izciešanas.

Otrkārt, par prioritāru būtu jāatzīst to kanālu izjaukšana, pa kuriem narkotikas (un citus nelegālos priekšmetus) piegādā cietumiem, un šajos kanālos iesaistīto personu identificēšana. Šajā kontekstā par efektīvas iejaukšanās pamatu varētu kļūt sadarbība ar tiesībsardzības iestādēm, informācijas apmaiņa, cīņa ar korupciju, izlūkdatu un narkotiku pārbaudi izmantošana.

Prioritārās rīcības jomas:
8.1. aprūpes turpināšana cietumā un probācijas dienestos;
8.2. narkotiku piegādes cietumos ierobežošana.

IV. ES Narkomānijas apkarošanas programmas pārvaldība, īstenošana un uzraudzība

ES Narkomānijas apkarošanas programmai ir pievienots Narkomānijas apkarošanas rīcības plāns, kas aptver to pašu laikposmu, lai pārvērstu šīs programmas stratēģiskās prioritātes konkrētos operatīvos pasākumos un darbībās. Narkomānijas apkarošanas rīcības plānā ir apvienoti ES Narkomānijas apkarošanas programmas mērķu īstenošanai nepieciešamie iekšējie un ārējie aspekti. Lai uzlabotu drošību un veselības rādītājus narkotiku problēmas kontekstā, Narkomānijas apkarošanas rīcības plānā paredzētajām darbībām būtu arī jāveicina Drošības savienības stratēģijas un attiecīgo Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam mērķu īstenošana.

1. attēlā ir parādīti galvenie narkomānijas apkarošanas politikas rīcībspēki: ES Narkomānijas apkarošanas programmas politisko prioritāšu noteikšana un ieguldījums to noteikšanā; īstenošana: taktika un operācijas — Narkomānijas apkarošanas rīcības plānā noteikto prioritāro darbību īstenošana; uzraudzība: atbalsts panāktā progresa novērtēšanā; īstenošanas koordinēšana.

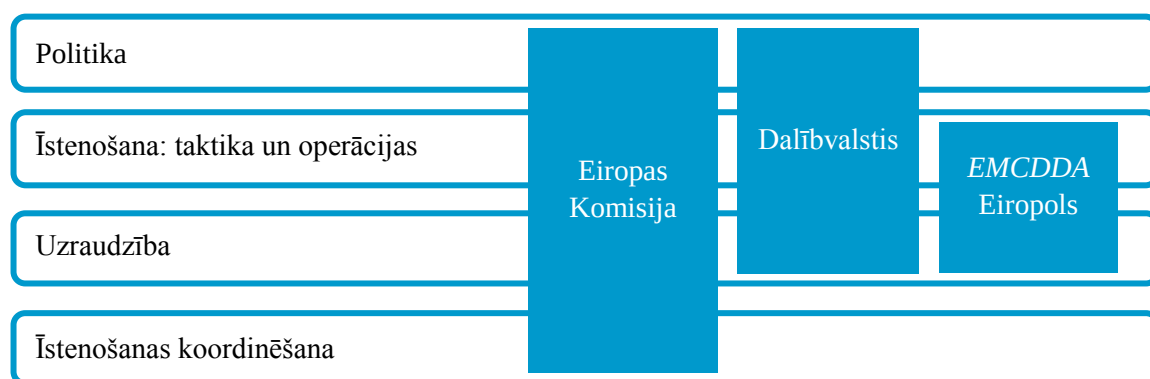
Ir nepieciešama stingrāka koordinācija ES iestāžu, struktūru un attiecīgo ES aģentūru iekšienē un starp tām, kā arī dalībvalstīs un pilsoniskās sabiedrības ietvaros. Turklāt, lai

īstenotu ES Narkomānijas apkarošanas programmas pieeju un mērķus, ir nepieciešama labāka starptautiskā sadarbība starp ES, trešām valstīm un reģioniem, starptautiskajām organizācijām un struktūrām, kā arī daudzpusējā līmenī³⁹. Šo centienu atbalstīšanā nozīmīga loma ir Eiropas Ārējās darbības dienestam (EĀDD), tostarp ar ES delegāciju starpniecību un izmantojot kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) instrumentus, piemēram, kopējās drošības un aizsardzības politikas (KDAP) misijas un operācijas, kā arī pretterorisma un drošības ekspertu tīklu.

Īstenojot, vērtējot un piedaloties narkomānijas apkarošanas politikas izstrādē ES un starptautiskā līmenī, būtu jānodrošina arī kontaktēšanās ar ES Pilsoniskās sabiedrības forumu narkotiku apkarošanas jomā.

Pirms ES Narkomānijas apkarošanas programmas darbības termiņa beigām 2025. gadā Eiropas Komisija veiks neatkarīgu ES Narkomānijas apkarošanas programmas un rīcības plāna novērtēšanu, ņemot vērā visu pārvaldībā iesaistīto rīcībspēku, kā arī citu attiecīgo ieinteresēto personu viedokli, ar mērķi turpināt attīstīt ES narkomānijas apkarošanas politiku.

1. attēls. Četri pārvaldības līmeņi

Resursi būtu proporcionāli jānovirza stratēģiskajām prioritātēm, jomām un iejaukšanās pasākumiem, ar kuriem visdrīzāk varēs sasniegt ES Narkomānijas apkarošanas programmas mērķus ES, valstu un vietējā līmenī. Tādēļ ir svarīga iespēja izmērīt reakcijas uz narkotiku problēmu vispārējo efektivitāti. Finansējums šajā programmā izklāstītajām prioritātēm būtu jāpiešķir no starpnozaru ES finansējuma avotiem, tostarp jo īpaši no Iekšējās drošības fonda, programmas *EU4Health*, Eiropas Sociālā fonda+, programmas “Tiesiskums”, programmas “Apvārsnis Eiropa” drošības pētniecības daļas, Kohēzijas politikas fondiem, programmas “Digitālā Eiropa” un Tiesību un vērtību programmas.

ES Narkomānijas apkarošanas programmas un attiecīgā rīcības plāna īstenošanas progressa uzraudzību atbalstīs koordinēta uzraudzības, novērtēšanas un pētniecības sistēma. Panāktais progress, īstenojot Narkomānijas apkarošanas rīcības plānā paredzētās stratēģiskās prioritātes un ar tām saistītās darbības, tiks noteikts, izmantojot ar katru stratēģisko prioritāti saistītus darbības rādītājus⁴⁰. Eiropas Komisija ar *EMCDDA* un, ja

³⁹ Narkomānijas apkarošanas rīcības plāna darbību attiecināšana uz dalībvalstīm neskar Līgumos paredzēto pilnvaru dalījumu, jo īpaši attiecībā uz ārējām darbībām narkomānijas apkarošanas politikas kontekstā.

⁴⁰ Sk. 2. pielikumu.

nepieciešams, citu ES aģentūru un struktūru atbalstu uzraudzīs un koordinēs ES Narkomānijas apkarošanas programmas īstenošanu.

V. Secinājumi

Komisija ES politikas programmā centrālo lomu piešķir ES reakcijai uz organizēto noziedzību un narkomānijas problēmām, virzot jaunu stratēģisku pieeju narkomānijas jautājumiem. Izšķirīga nozīme būs kopīgam darbam. Tas prasīs arvien ciešāku sadarbību starp visiem rīcībspēkiem, kā arī iestādēm vietējā, valstu un ES līmenī. Mēs turpināsim apvienot spēkus ar globālajiem partneriem. ES līmenī Komisija dos jaunu impulsu *EMCDDA* lomai, lai nodrošinātu lielāku šīs aģentūras iesaisti visās narkomānijas apkarošanas politikas prioritātēs. Komisija aicina Padomi un Eiropas Parlamentu atbalstīt ES Narkomānijas apkarošanas programmu un attiecīgo rīcības plānu, kā arī atbalstīt un pilnībā izmantot katras izklāstītās stratēģiskās prioritātes potenciālu. Šie ir kopīgi centieni visu iedzīvotāju labā.